

Protestantse Kerk Classis Fryslân

Vijf jaar classisdominee in Fryslân

Terugblik en eindverslag

Inleiding

Vijf jaar geleden, op 1 september 2018, begon ik mijn werk als classispredikant in Friesland. Ik wist niet waar ik aan begon, niemand wist het. De functie van classispredikant was nieuw in onze Protestantse Kerk. Classis en synode gaven aan dat ‘de CP’s’ – zoals zij al snel werden genoemd – de geestelijk leider van de nieuwgevormde elf classes zouden worden. Maar hoe en wat moesten zij gaandeweg uitvinden. Al snel bleek dat binnen de classis en haar bestuur de classispredikant een centrale rol vervult. Wanneer een kerkenraad zich afvraagt wat wijs is, of hoe het verder moet in de gemeente, kijken vele ogen naar de dominee. Zo verwacht de classis van de ‘classisdominee’ dat deze haar voorganger is. In zowel de dingen van alledag als die van de langere termijn. Samen met de voorzitter en de scribe van de classis vervulde ik de spilfunctie, zette de koers uit en was waar nodig Tom Poes (‘verzin een list’). Zo werd ik als vanzelf ‘de dominee van de classis’.

Elf

Gelukkig begonnen wij met ons elven. Zoals bewoners van een nieuwbouwstraat op hetzelfde moment de sleutel van hun huis krijgen, samen moeten optrekken en het met elkaar rooien. Niemand van ons had het eerder gedaan, niemand die aangaf ‘ik kan jullie vertellen hoe het moet’. Binnen korte tijd werden we als Raad van Elf een hecht team. Steeds samen zoekend, in het maandelijks beraad, de tweejaarlijkse bezinningsdagen, de kleine intervisiegroepen, en veelvuldig tussendoor via de groepsapp en de mail. We stonden elkaar bij, leerden met vallen en opstaan het handwerk van classispredikant, en hielpen elkaar ieder onze eigen weg te vinden.

Classisdominee

Zelf voelde ik me meer en meer thuis in de rol van ‘classisdominee’. Als mijn voornaamste taak zag ik het ‘huisbezoek’ aan de 230 protestantse gemeenten van onze classis. Mijn voornemen om deze alle te bezoeken in mijn ambtstermijn heb ik niet gehaald. Corona zette een streep door deze planning. Maar vrijwel alle kerkenraden heb ik wel persoonlijk ontmoet. Aan zo’n 180 gemeenten heb ik een bezoek gebracht. En de 50 overige gemeenten heb ik bijna alle op een andere manier bezocht. Of voor een vacaturegesprek, of voor een adviesgesprek, of omdat ik daar een andere ‘brandende kwestie’ kwam bespreken.

Bezoeken: het wel

Tijdens de bezoeken sprak ik in de kerkenraad en met collega-voorgangers over het wel en wee van de gemeente. Er bleek vooral veel ‘wel’. Blijdschap over de goede sfeer in de kerkenraad en de betrokkenheid bij elkaar. De tijd waarin ambtsdragers en gemeenteleden elkaar de maat namen, is zo goed als voorbij. In onze pluriforme Friese kerken gunt men

elkaar ruimte. Er is het breed gedragen gevoel dat we in onze dagen elkaar nodig hebben, en goed voor elkaar willen zorgen.

Blij zijn de kerkenraden ook met de vele vrijwilligers die overal het kerkenwerk in al hun vormen gaande en staande houden. Vreugde is er ook over de vele activiteiten die er in de gemeente zijn, de creatieve vormen waarin dit gebeurt, de blijvende bereidheid om financieel bij te dragen aan de kerk en de gegroeide betrokkenheid tussen kerk en dorp (cq. stadswijk). Belangrijk vinden de kerkenraden de rol van de voorganger als geestelijk leider. In veel gemeenten is dat een predikant, in een toenemend aantal gemeenten is het een Kerkelijk Werker die de functie van gemeentepastor vervult. De samenwerking tussen beide groepen voorgangers is goed.

Bezoeken: het wee

Wee hoorde ik ook. Vooral in de vorm van zorgen over de toekomst. De top 3: Hoe houden we een kleine kwetsbare gemeente in stand? En hoe blijven we de kerkenraad bemensen? We hebben immers vrijwilligers genoeg, maar komen ambtsdragers te kort. En de grootste: meer en meer verdwijnen 50-minners uit ons gemeentelven.

Beleid

Naar aanleiding van deze bevindingen heeft de Classis Fryslân de afgelopen vijf jaar beleid gemaakt. In het Beleidsplan *Vrees niet, kleine kudde* (december 2019) zijn de hierboven aangegeven velden afgebakend, en is vastgelegd dat in de navolgende jaren deze drie thema's zouden worden uitgewerkt, en dat hierin aan de gemeenten een voorzet gegeven zou worden. Classicale dagen voor ontmoeting en inspiratie werden gepland als podium om hierover met gemeenten te spreken.

Corona

Maart 2020 kwam corona. Het kerkelijk leven kreeg grote beperkingen opgelegd en kwam, met korte periodes van verruiming tussendoor, twee jaar grotendeels stil te liggen. Veel gemeenten gingen over op online-kerkdiensten, Omrop Fryslân zond wekelijks een kerkdienst uit op televisie, het kerkelijk vergadercircuit ging deels online verder, pastoraat werd waar mogelijk 'op afstand' verricht, en catechese, leerhuis en jeugdwerk konden enkel zeer beperkt plaatsvinden. Waar mogelijk boden kerkenraden en diaconieën 'hulp waar geen helper was'.

Het bleek een moeilijke tijd voor kerkenraden, voorgangers en gemeenteleden. Met grote inspanningen is het kerkelijk leven in gang gehouden, zij het op beperkter schaal.

Het classicaal bestuur was eveneens zeer beperkt en enkel online mogelijk. Achter de schermen stond ik als classisdominee in nauw contact met de landelijke kerk die met het ministerie overlegde over de mogelijkheden en onmogelijkheden van kerkzijn in coronatijd. In 23 pastorale coronabrieven ben ik, mede namens het Breed Moderamen, kerkenraden en voorgangers in duidelijke adviezen voorgegaan hoe te handelen en om te gaan met de steeds wisselende mogelijkheden, beperkingen en verruiming. Uit reacties die ik terugkreeg, merkte ik: ook dit is geestelijk leiderschap.

Als een kleine gemeente kwetsbaar wordt¹

In oktober 2021 aanvaardde de classicale vergadering mijn notitie 'Als een kleine gemeente kwetsbaar wordt'. De notitie geeft twee keuzes wat te doen als een gemeente klein en kwetsbaar is geworden.

Wanneer er de mogelijkheid is zelfstandig als volwaardige gemeente door te gaan, kan de gemeente van het Breed Moderamen onder voorwaarden toestemming krijgen een lichtere vorm van bestuur en/of beheer te vormen. Wanneer een gemeente te kwetsbaar en klein wordt om zelfstandig verder te gaan, biedt de notitie mogelijkheden in mindere of meerdere mate samen te werken met andere gemeenten, of samen te gaan met andere gemeenten.

Als ambtsdragers gaan ontbreken²

In februari 2022 stelde de classicale vergadering mijn notitie 'Als ambtsdragers gaan ontbreken' vast. De notitie geeft, wanneer kerkenraden niet voldoende ambtsdragers meer vinden, het advies een zo klein mogelijke kerkenraad te bemensen, die het vrijwilligers mogelijk maakt, in grote mate van zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid, delen van het kerkenwerk te dragen en in gang te houden. De kleine kerkenraad bestuurt en beheerst niet meer van bovenaf, maar faciliteert van onder af, verschaft de middelen aan vrijwilligers, coördineert en geeft geestelijk leiding.

Nu jongeren ons ontbreken³

In februari 2023 stelde de classicale vergadering mijn notitie 'Nu jongeren ons ontbreken' vast. De notitie biedt geen oplossing voor het grootste probleem van het kerkelijk leven van onze dagen: dat 50-minners in toenemende mate verdwijnen uit het kerkelijk leven van onze gemeenten. Wel geeft de notitie een bredere analyse: het is meer dan een kerkelijk verschijnsel dat jongeren zich niet meer binden aan vaste structuren en organisatie in de samenleving. De notitie wil bemoedigen: waar jonge generaties afhaken is dat niet de schuld van kerkelijk gemeenten, en ook niet van de jongeren zelf. Het is gegeven in de steeds sterker individualiserende tijd en cultuur. Het probleem is dat de manier van binding aan maatschappelijke organisaties niet meer past bij de structuur van ons kerkelijk instituut. Echter waar er nu bij ons een deur sluit, worden er ramen geopend. Naar die ramen kunnen we op zoek gaan.

Classicale inspiratiedagen

Rondom de bovengenoemde thema's heeft de Classis Fryslân twee inspiratiedagen georganiseerd, waarvoor alle gemeenten zijn uitgenodigd. Op 21 mei 2022 was de classis te gast bij de Protestantse Gemeente Workum en het Heidenskip. Daar kwamen de mogelijkheden voor kleine kwetsbare gemeenten en besturen met kleinere kerkenraden aan de orde. En op 22 april 2023 was de classis te gast in de Protestantse Gemeente De Westereen, waar gemeenten elkaar ontmoetten rondom het onderwerp 'Samen Jong'. Op beide dagen voerden leden van de gastgemeenten het woord en vertelden over hun ervaringen met het thema dat aan de orde was. Beide dagen heb ik als classisdominee ook een inleiding gehouden over het onderwerp en de beleidsnotities van de classis toegelicht. Beide dagen waren ruim 120 personen aanwezig, de verschaft informatie is door hen ruim

¹ De notitie is te vinden op de website van de Classis Fryslân <https://www.classisfryslan.nl/Advies>

² De notitie is te vinden op de website van de Classis Fryslân <https://www.classisfryslan.nl/Advies>

³ De notitie is te vinden op de website van de Classis Fryslân <https://www.classisfryslan.nl/Advies>

gewaardeerd en gelegenheid elkaar in de wandelgangen te spreken en ontmoeten is zeer op prijs gesteld.

Classicaal bestuur

In mei 2018 is de Classis Fryslân ontstaan uit de samenvoeging van de zeven voormalige Friese Classes. De classicale vergadering en haar Breed Moderamen hebben sindsdien een herkenbare plaats verworven in het Friese kerkelijk leven. Als classisdominee ben ik in deze jaren zowel bij de plaatselijke gemeenten als in de Friese Media meer en meer herkenbaar geworden als gezicht van de classis. Velen hebben mij de afgelopen jaren weten te vinden. Moderamen en Breed Moderamen hebben langzaam en zeker de eigen bestuurlijke rol gevonden, die vooral een dienend, helpend en adviserend karakter heeft. Kerkenraden en gemeentes zijn immers min of meer zelfsturend. Deze moet je niet zozeer aansturen, maar allereerst ondersteunen waar dit nodig is. Het bestuur van de Classis Fryslân is zich meer en meer gaan thuis voelen in de grondregel dat zij het de Friese protestantse gemeenten makkelijker wil maken gemeente te zijn, niet moeilijker.

Vacaturegesprekken

In de afgelopen jaren heb ik ongeveer 55 vacaturegesprekken gevoerd met vacante (wijk)gemeenten. Bij het bespreken van de solvabiliteit, die door het CCBB wordt aangegeven, en de predikantsformatie die hieruit voortvloeit, heb ik telkens aandacht gevraagd voor mogelijke samenwerking met andere gemeenten die een predikant zoeken. Dit om zo mogelijk versplintering van predikantsplaatsen te voorkomen, zoals de kerkorde dit als taak aan de classis heeft gegeven (ordinantie 4-14). In de vacaturegesprekken heb ik ook de werkwijze toegelicht die een gemeente volgt bij het zoeken en vinden van een nieuwe predikant.

Kerkelijk Werkers

Met name kleine gemeenten besluiten soms hun predikantsvacature, die vaak klein van omvang is, niet te vervullen door een nieuwe predikant te beroepen, maar door een of meer kerkelijk werkers aan te stellen. In de praktijk dienen deze kerkelijk werkers hun gemeente als een volwaardig pastor. Er is grote vraag naar de uitbreiding van de bevoegdheden van deze pastores (voorgaan in kerkdiensten en bediening van de sacramenten), en ik ben blij dat de Generale Synode serieus zoekt naar mogelijkheden om pastores een volwaardige plaats als werkers in de kerk naast predikanten te geven. Hbo-opgeleide theologen en academisch gevormde predikanten blijken in de praktijk van het Friese kerkelijk leven elkaar goed aan te vullen en ook goed samen te werken. Dit komt onze classis, die bestaat uit veel kleine en kwetsbare kerkelijke gemeenten, ten goede. Nieuw synodaal beleid zal ook de rechtspositie van de Kerkelijk Werker kunnen verbeteren, en hen met name grotere en meer vaste contracten kunnen bieden.

Conflicten en knelsituaties

Een deel van mijn werk als classisdominee speelde zich af achter de schermen van het classicaal kerkelijk leven. Dit wanneer gemeenten mijn advies, bemiddeling en bestuurlijke bijstand inriepen in knelsituaties en conflicten. Hierin werkte ik nauw samen met de voorzitter van het classicaal college voor de visitatie. In sommige situaties is een oplossing gezocht via de zorgvuldige interne rechterlijke procedures die onze kerk hiervoor heeft.

In vier situaties is aan het Generaal College voor de Ambtsontheffing gevraagd of een predikant een gemeente nog met stichting kon dienen, waarna dit college de band tussen predikant en gemeente losmaakte. In twee situaties is aan het classicaal college voor het opzicht een onderzoek en oordeel gevraagd. In twee situaties is er een vraag voorgelegd aan het classicaal college voor bezwaren en geschillen. Echter verreweg de meeste knelsituaties konden, soms met hulp van visitatoren, vertrouwelijk in goede harmonie geregeld worden.

Toenemende regelgeving

Tegelijk met de start van de nieuwe elf classes in onze kerk in mei 2018, trad ook het Generaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (GCBB) aan. Dit college kreeg daarbij de opdracht en de bevoegdheid om landelijke adviezen, richtlijnen en modellen te geven aan de classicale colleges voor het toezien op de zorg voor de vermogensrechtelijke aangelegenheden (de CCBB's). Sindsdien heeft het GCBB, na een aanvankelijke opstartperiode, een ruim aantal richtlijnen en modellen doen uitgaan betreffende de manier waarop plaatselijke gemeenten en colleges hun vermogensrechtelijke zorg vormgeven. Het boekhoudsysteem FRIS is voorgeschreven, er zijn richtlijnen uitgegeven voor het begraafplaatsbeheer, de waardering van bijvoorbeeld grondbezit, en het opstellen van een beleggingsstatuut. Als classisdominee krijg ik bij mijn bezoeken zeer geregeld reacties op deze, zoals men dit ervaart, 'toenemende regeldruk uit Utrecht'. Er is bij de gemeenten begrip voor de noodzaak, bijvoorbeeld met het oog op ANBI-verplichtingen, het vermogensrechtelijk beheer goed op orde te hebben. Anderzijds schept deze groeiende regelgeving onrust en het gevoel dat het evenwicht tussen wat gevraagd wordt en wat vrijwilligers kunnen verzorgen verstoord is. Het lijkt mij van belang dat het GCBB, om binnen Friese kerkenraden en colleges draagvlak te behouden voor zijn regelgeving, duidelijker onderscheid aanbrengt tussen wat strikt noodzakelijk is en wat wenselijk is.

Ringen en werkgemeenschappen

In de afgelopen jaren ben ik niet toegekomen aan het structureel bezoeken van ringen en werkgemeenschappen. Waar ik deelnam aan de ontmoetingen van kerkenraden (ringen) en voorgangers (werkgemeenschappen) van een regio, was dat op incidentele uitnodiging. Altijd waren dit voor mij inspirerende bijeenkomsten. Corona zal een meer structurele aanpak zeker hebben gehinderd, maar daarmee is niet alles gezegd. Terugkijkend vind ik dat ik, op dit punt, mijn prioriteiten beter anders had kunnen stellen. Mijn opvolger wens ik hierin betere keuzes toe.

Elisa en Maria

In de vijf jaar dat ik classisdominee in Fryslân was, heb ik veel vertrouwen ontvangen in mijn werk en in de contacten die er waren. Ik werd gastvrij ontvangen, en veel werd mij 'toevertrouwd'. Vaak heb ik mij zowel Elisa als Maria gevoeld. Elisa van wie gezegd wordt dat hij alles weet, 'zelfs wat u in uw slaapkamer aan elkaar toevertrouwt'. En Maria van wie geschreven staat dat zij 'alles bewaarde in haar hart'. Ik ben dankbaar voor al dit vertrouwen en hoop van harte dat ik het niet beschaamd heb.

Breed Moderamen

Zoals een dorpsdominee of stadspredikant een kerkenraad om zich heen heeft, zo heb ik mijn werk als classisdominee kunnen doen vanuit het midden van, en omgeven door het (breed) moderamen van onze classis. En zoals vrijwel al onze Friese kerkenraden blij zijn met elkaar

als ambtsdragers, en vreugde en inspiratie beleven aan de hartelijke onderlinge contacten en de goede sfeer, zo heb ik het Moderamen en Breed Moderamen beleefd als de goede thuisbasis van waaruit ik mijn werk kon doen. De verhoudingen waren bijzonder goed, en de persoonlijke betrokkenheid was groot. Het maakt de verantwoordelijke taak van breed en smal moderamen niet minder verantwoordelijk en op zijn tijd minder zwaar, maar maakt het mogelijk de taken met rust en vertrouwen op te nemen en uit te voeren. Ik dank allen met wie ik in het (breed) moderamen zo nauw en goed heb samengewerkt. Zonder hun steun, ervaring en wijsheid had ik mijn verantwoordelijk werk niet kunnen doen.

Wijze raad

Dankbaar ben ik vooral voor de steun en de wijze raad van mijn vrouw Melia. Zij leerde mij bijvoorbeeld het eerste jaar, toen ik overspoeld dreigde te raken door het werk, omdat ik vond dat ik alles zelf moest doen en oplossen: „Maak onderscheid tussen wat je zelf moet doen, wat iemand anders beter kan doen, en wat je aan God moet overlaten”. Met deze gouden regel is het me beter gelukt evenwicht in mijn taken en werkzaamheden aan te brengen. Dank je vooral, Melia, dat je al deze jaren mijn Elisa en Maria heb willen zijn, en geregeld mijn Tom Poes.

Tot besluit

Op 1 september zal ik mijn functie overdragen aan mijn opvolger. Haar of hem wens ik Gods zegen toe in deze, naar mijn gevoel, mooiste functie binnen onze kerk. En dan ook nog in de, eveneens naar mijn gevoel, mooiste classis van onze Protestantse Kerk.

Koudum, mei 2023

Wim Beekman.